

мали
ВЕЛИКИ
КОНСТАНТИН

Јасминка Петровић
Елиана Гавриловић

мали
ВЕЛИКИ
КОНСТАНТИН

Београд, 2013

Издавач
Народни музеј у Београду
www.narodnimuzej.rs

Главни и одговорни уредник
Бојана Борић Брешковић

Аутори
Јасминка Петровић
Елиана Гавриловић

Рецензент
Ивана Поповић

Лектура
Марија Ђорђевић

Ликовно и графичко уређење
Владимир Петровић

Фотографије
Небојша Борић

Едукативни програми
Одељење за едукацију Народног
музеја у Београду

Штампа
Публикум, Београд

Тираж
1 000

ISBN 978-86-7269-147-4

Публикација је реализована захваљујући
средствима Министарства културе и
информисања Републике Србије и
Организационог одбора за обележавање 1700
година Миланског едикта.

Књигом која је пред вама Народни музеј у Београду обележава јубилеј 1700 година од доношења Миланског едикта. Едикт, проглас којим је трајно успостављена верска толеранција у границама Римског царства, резултат је политичког споразума закљученог између римских царева Константина I и Лицинија у Милану, фебруара 313. године. Дајући подједнаку слободу свим религијама тога доба и стварајући климу уважавања и заједништва, Римско царство је издавањем овог прогласа тежило да заустави даље сукобе изазване религијским неразумевањем.

У доба касне антике на тлу Балкана одиграли су се пресудни догађаји који су обликовали историју Царства, а многобројни археолошки предмети откривени на нашим просторима незаобилазна су сведочанства за проучавање и разумевање тог времена.

Народни музеј у Београду богатим и разноликим збиркама приповеда о културно–историјским вредностима данашње Србије, сведочећи тако и о епохи која је претходила времену Константина Великог, о периоду његове владавине али и о наслеђу овог првог хришћанског цара.

О значају који су наши простори имали у границама Римског царства говоре и бројни археолошки локалитети међу којима се својим посебним значајем истиче град Сирмијум, данашња Сремска Митровица, једна од четири царске престонице тога доба. У источној Србији поникла је раскошна палата цара Галерија, а у Шаркамену код Неготина палата цара Максимиана Даје. У римском Наису, данашњем Нишу, родном граду цара Константина у којем је по доласку на власт више пута боравио, откривен је и његов портрет, део коњаничке статуе која је некада стајала на градском форуму. Недалеко од Ниша у Медијани Константин је изградио царско имање на којем су посебно место заузимале луксузне грађевине украшене мозаицима.

Читајући ову књигу упознаћете нашу прошлост и културно наслеђе и пружиће вам се прилика да на сликовит начин спознате улогу коју су историјски догађаји и изузетне личности имали у образовању идентитета данашње Србије.

Бојана Борић Брешковић

ПРЕДГОВОР

Позивамо те на једно узбудљиво путовање у далеку прошлост. Понекад ћемо јахати на царским коњима, понекад ћемо пловити рекама, а најчешће ћемо ходати прашњавим друмовима. Проћи ћемо кроз четири поглавља:

1. Константин Велики
кад је био мали 5
2. Константин Велики
кад је био велики 13
3. Константин Велики
заштитник хришћана 36
4. Градови и царске виле 49

Сазнаћеш како се живело у Римском царству од краја 3. века до средине 4. века. Прати археолошке предмете као путоказе. Они ће те најбоље усмерити ка пресудним историјским догађајима и значајним људима оног доба.

Ово путовање ти омогућава да сазнаш како се некада ратовало, владало и живело. Моћи ћеш да присуствујеш дворским прославама, да шеташ градским трговима, завирујеш у занатске радње и, оно најважније, моћи ћеш да упознаш славног Константина, његову породицу, пријатеље и непријатеље. Константин је био први цар који је, после скоро 40 година, самостално владао Римским царством, па се с разлогом назива Велики. Захваљујући њему донет је проглас о верској толеранцији, познат као Милански едикт. Ове године у нашој земљи, као и у целом свету, обележава се 1700 година од доношења тог прогласа.

За ово путовање потребна ти је само добра воља и ова књига. Срећан пут!

Ауторке
Јасминка Петровић и
Елиана Гавриловић

1. Константин Велики кад је био мали

Флавије Валерије Константин (лат. *Flavius Valerius Constantinus*) родио се у Наису (данашњи град Ниш у Србији). Историја бележи да је то било 27. фебруара 271. или 273. године. Рано детињство провео је у овом граду на обали реке Нишаве и поред војног пута, који је у то време био од великог значаја за чување источних провинција Римског царства.

На страници 49 сазнаћеш више о Наису и његовим становницима.

Подсетимо се, територију данашње Србије су око 15. године наше ере освојили Римљани и на тим просторима су крајем 1. века основали провинцију Горњу Мезију, једну од бројних административних јединица у Римском царству.

Константинови родитељи

Константинова мајка звала се **Хелена (Јелена)**. Била је скромног порекла, родом из Дрепана на северозападу Мале Азије (данашње село Херсек у Турској). Радила је као собарица и крчмарица у коначишту на једном римском путу. Константинов отац звао се Флавије **Констанције**. Надимак му је био **Хлор**, што на грчком језику значи „бледи“. Претпоставља се да је потицао из источних делова Илирика, области између средњег тока Дунава и Јадрана. Био је римски официр високог ранга.

Своју жену Хелену упознао је на једном од војних похода. Пошто су Констанције и Хелена припадали

различитим друштвеним класама, највероватније је да су живели у конкубинату, посебном облику брачне везе у старом Риму. Супружници из неспојивих друштвених сталежа имали су право на заједнички живот и децу, али нису били у обавези да деле имовину и буду верни један другом.

О Константиновој мајци биће још речи на страницама 46, 47 и 48.

Сл. 1. Парадни оклоп
Римски војници високог
ранга носили су парадне
окопје. На овом грудном
окопју - пекторалу
представљена су божанства
војске. У доњем делу
урезано је име власника
окопја, Aurelius Herculanius,
војника легије VII Claudia.

Захваљујући војним успесима, Константинов отац стекао је високи војни положај у држави. Служио је најпре у елитној гарди цара Аурелијана, а потом је постао војни трибун. За то време Константин је с мајком живео у Наису. Од малих ногу васпитаван је у војничком духу.

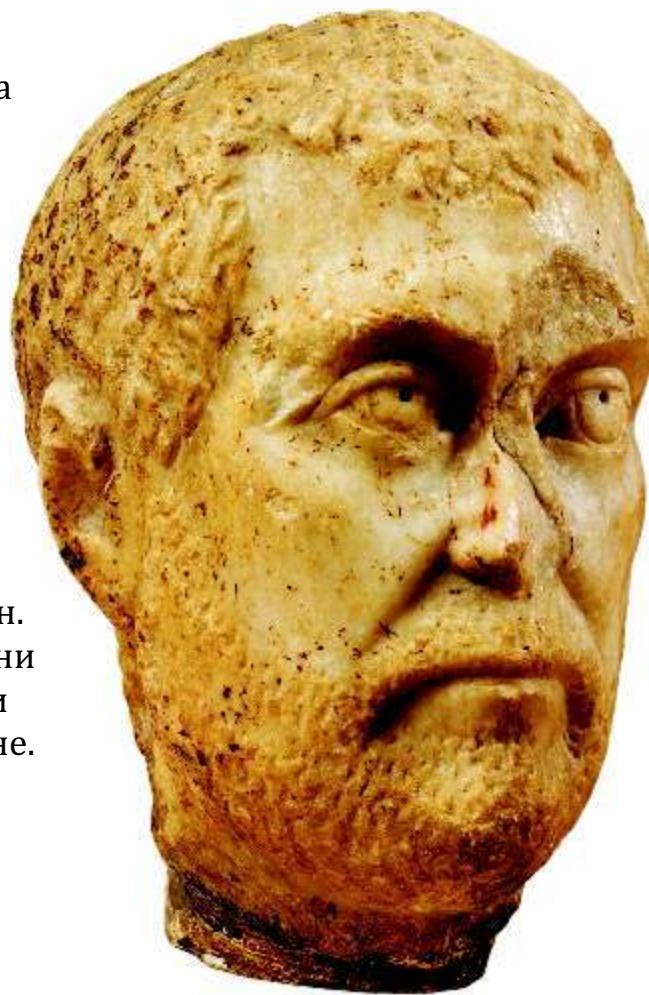
Константин као војник описан је у другом поглављу.

Дешавања у Римском царству

За време Константиновог детињства дешавале су се велике промене у држави. У току десет година променило се десет владара. Међу становништвом појавило се сиромаштво, заразне болести и незадовољство. Културне вредности су биле у кризи, а криминал је све више растао. Стабилност земље била је уздрмана. Над римским поданицима надвила се сенка страха и несигурности. Тада на јавну сцену ступа војник по имену Гај Аурелије Валерије Диоклецијан. Рођен је у Далмацији, вероватно у близини града Салоне (данашњи Солин у близини града Сплита у Хрватској), око 245. године. Био је човек скромног порекла, према неким изворима ослобођеник, према другима, син писара.

Диоклецијан постаје цар 284. године. Тај догађај се сматра прекретницом у историји Римског царства.

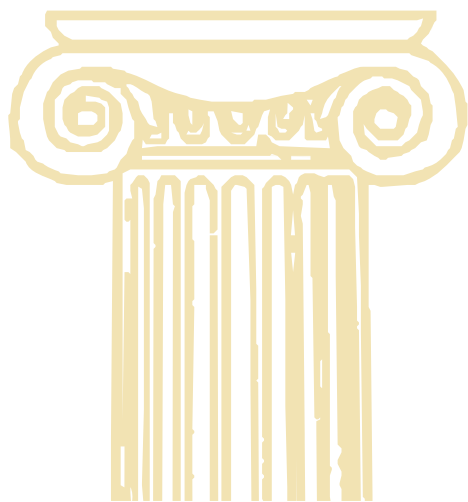
Текст ће ти бити јаснији ако пронађеш значење подвучених речи у речнику на крају књиге.

Сл. 2. Портрет мушкарца
Могуће је да ова мермерна глава приказује
Диоклецијана из времена његове
самосталне власти, од прве половине 285.
до прве половине 286. године.

Диоклецијан је брзо схватио да су му потребни одани сарадници за решавање кризе у царству. Како није имао мушког наследника, усвојио је илирског официра Максимијана и прогласио га царом у Медиолануму (данашњи град Милано у Италији), лета 285. године.

Сл. 3. Скиптар
Обележје врховне власти. На овом скиптру представљена су божанства војске. Урађен је од маслиновог дрвета. Оков је позлаћен. Могуће је да потиче из времена битке на ушћу Мораве, када је Диоклецијан однео победу над Карином, наследником цара Кара. После ове значајне битке, постао је једини владар Римског царства.

Упознај боље Максимијана на страницама 11, 18, 19 и 20, па се врати на ово исто место.

Током владавине Диоклецијан је упознао Констанција и међу њима се развило пријатељство и поверење. Диоклецијан поставља Констанција за намесника у Далмацији и он долази да живи у Салону, далматинску престоницу, заједно са женом Хеленом и сином Константином. Временом, Констанције Хлор све више напредује у служби, а његов син Константин добија изузетно квалитетну војничку обуку.

Сл. 4. Оргуље

Приликом свечаног уласка у град, за царе су припремане церемоније са трубачима и свирачима оргуља. Делови цеви римских оргуља од слонове кости, обложених бронзаним и сребрним лимом пронађени су у римском утврђењу поред данашњег Голупца на Дунаву. То је било место где су се цареви радо одмарали на путу од Рима до Никомедије. Можда је ту боравио и цар Диоклецијан 299. године приликом повратка у Рим.

Два августа и два цезара

Године 293. уводе се реформе у Царству. Диоклецијан је био август Истока и владао је Египтом, Тракијом, Малом Азијом и Сиријом, са престоницом у Никомедији (данашњи град Измит у Турској). Максимијан је био август Запада и управљао је Италијом и провинцијама северне Африке (осим Египта), са престоницом у Медиолануму (данашњи град Милано у Италији). Диоклецијан и Максимијан за савладаре нижег ранга – цезаре, узимају Галерија и Констанција. Цезар Галерије за престоницу добија Солун (град у Грчкој), а касније Сирмијум (данашња Сремска Митровица у Србији). Престоница цезара Констанција постаје Августа Треверорум (данашњи град Трир у Немачкој). Овај Диоклецијанов систем назван је **четворовлашће** или **тетрархија** од грчких речи „тетра“ – четири и „археин“ – владати.

Систем је подразумевао да државом владају четири цара, два старија по положају, са титулом августа и два млађа, са титулом цезара.

На страницама 54, 55 и 56 пронађи како је изгледао Сирмијум у време Константина.

Четворовлашће је требало да представља и велику сложну породицу, тако да су цезари ступили у политичке бракове. Галерије се развео од своје жене да би се оженио Валеријом, Диоклецијановом ћерком. Констанције је морао да се растане од Хелене, иако ју је волео, и да ступи у брак са Максимијановом усвојеницом Теодором.

Као царски син и зет, Галерије је прихватио религијску идеологију Диоклецијана и тако постао Јупитеров унук. Констанције је преузео Максимијанову херкулијанску династију.

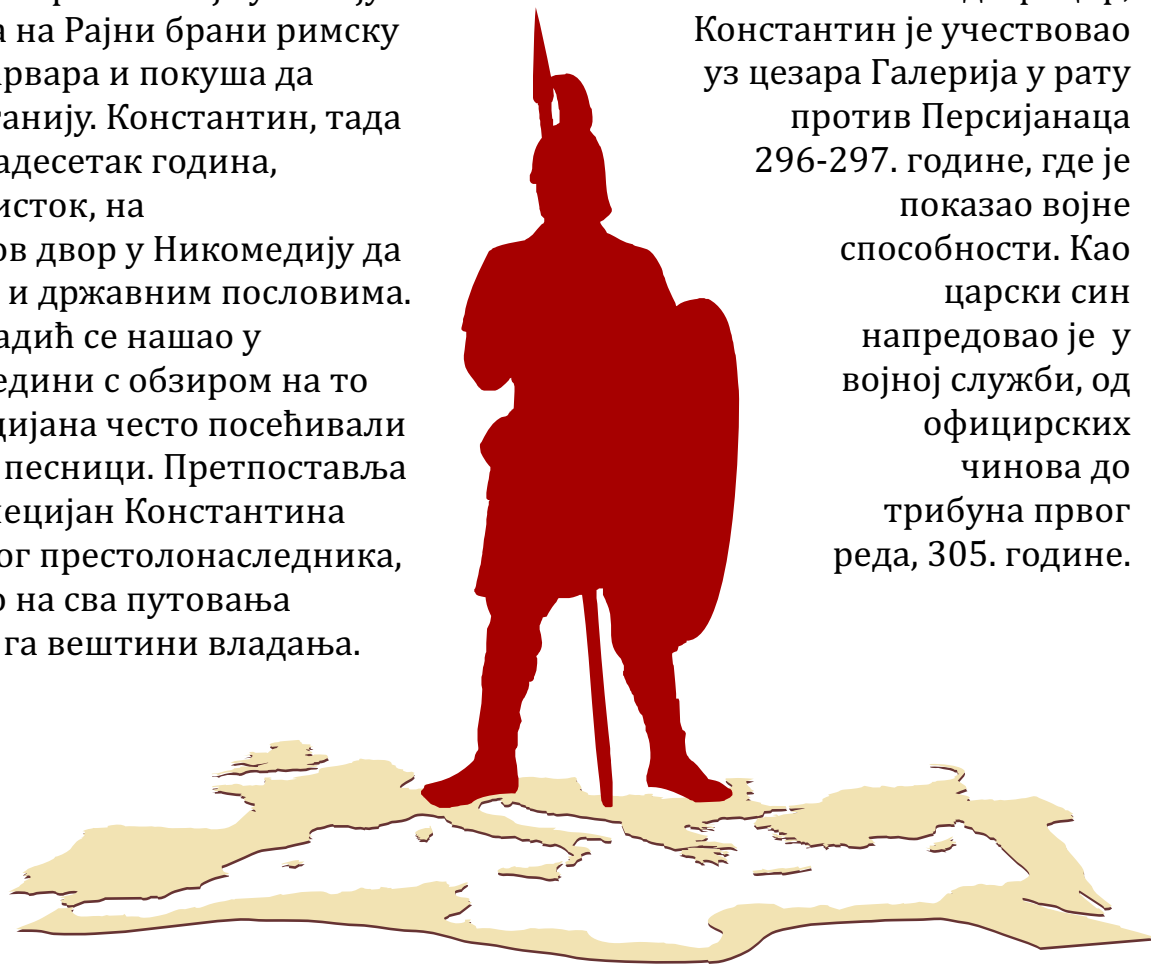
Какав је био однос Диоклецијана према хришћанима можеш да прочиташ у трећем делу књиге.

Млађа Максимијанова ћерка Фауста дала је Константину 293. године шлем римског официра као симбол новог статуса у царској породици. После овог догађаја Константин неће видети свог оца више од десет година. Констанције Хлор послат је у Галију с наређењем да на Рајни брани римску границу од варвара и покуша да поврати Британију. Константин, тада младић од двадесетак година, отишао је на исток, на Диоклецијанов двор у Никомедију да се учи војним и државним пословима. Изненада, младић се нашао у другачијој средини с обзиром на то да су Диоклецијана често посећивали учени људи и песници. Претпоставља се да је Диоклецијан Константина сматрао за свог престолонаследника, јер га је водио на сва путовања подучавајући га вештини владања.

Какав је Константин био као владар сазнаћеш у другом и трећем делу књиге.

Као млад официр, Константин је учествовао уз цезара Галерија у рату против Персијанаца 296-297. године, где је показао војне способности. Као царски син напредовао је у војној служби, од официрских чинова до трибуна првог реда, 305. године.

2. Константин Велики кад је био велики

Константин је започео своју војничку каријеру у младости. Било је то у време варварских притисака на Дунав, немира у Египту и персијских напада на Сирију. Његови први војни учитељи били су Диоклецијан и Галерије. Све је почело када су се Египћани побунили против римске управе. Диоклецијан је одлучио да лично реши тај проблем 295. године. У овај чувени поход повео је младог Константина, који је учествовао у свим биткама, укључујући и заузимање Александрије. Пад Александрије 298. године означио је крај египатских немира.

О Галерију можеш читати и на страницама 39 и 40.

Константин је пратио и Галерија у току борбе са Персијанцима. За разлику од првог сукоба (296-297. године), када је битка уз тешке губитке на обе стране остала нерешена, у другом походу (298-299. године), Галерије је постигао потпуни успех заузевши персијску престоницу. После ове победе, Галерије је подигао тријумфални лук у Солуну. У сукобима се нарочито истакао млади Константин, који је том приликом добио највише војно звање – **војни трибун прве класе**. Међутим, Константинови успеси код Галерија нису изазивали радост, већ велику љубомору. Многи извори наводе да је Галерије неколико пута покушао да доведе Константина у животну опасност, укључујући га у веома тешке задатке. Галерије је намеравао да га уклони, али то није смео отворено да уради, с обзиром на то да је Константин био син старијег августа. Међутим, Константин је сваки такав задатак успешно извршавао, добијајући још већу популарност међу војницима.

Нови августи и нови цезари

Путујући уз границу Дунава, на повратку из Рима у Никомедију 304. године, Диоклецијан се тешко разболео. Изнурен од болести и притиснут годинама, на двадесетогодишњицу своје владавине, Диоклецијан је спровео одлуку да се он и Максимијан повуку с власти и да се изаберу нови августи и нови цезари. Тако је 1. маја 305. године успостављена **друга тетрархија**. Свечано је објављено да Диоклецијан и Максимијан предају своје титуле Констанцију и Галерију. Војска је очекивала да ће нов цезар постати Констанцијев син, висок, леп, цењен и омиљен Константин. Међутим, Галерије је имао другачије планове.

Подсети се прве тетрархије на страници 11.

За западног цезара предложио је свог штићеника Флавија Севера, а за источног цезара сестрића Максимиана Дају. Када је Диоклецијан својим пурпурним плаштом огрнуо Максимиана Дају, а не Константина, сви присутни су занемели. Пошто је онемоћао због лошег здравља, Констанције је допустио да његов син буде изостављен из друге тетрархије. Након предаје власти, Диоклецијан се повукао у палату која се налази у данашњем граду Сплиту у Хрватској, а Максимијан је отишао на припремљено имање у јужну Италију. Константин је остао уз Галерија на никомедијском двору. Била је то нека врста прикривеног заточеништва, јер без дозволе цара, Константин није смео да напусти град.

Констанције је боравио у свом двору у Августу Треверорум (данашњи град Трир у Немачкој). Неколико пута је тражио од Галерија да му пошаље сина, али он то није учинио служећи се различитим изговорима. Ипак, једне вечери, Константин је успео да изнуди обећање од Галерија да ће му овај следећег јутра дати писмено одобрење за пут. Нестрпљив да се сретне с оцем, Константин је оседлао коња, не чекајући нови дан и обећану дозволу, те је његово путовање личило на право бекство.

Избегавајући главне друмове, прејахао је Малу Азију и Балкан и код оца стигао у лето 305. године.

Констанције се управо спремао за рат против шкотских племена, која су нападала римску границу.

Константин се придружио оцу. Тај поход се успешно завршио. Међутим, Констанције, притиснут болешћу, умире 306. године у Ебуракуму (данашњи град Јорк у Енглеској). На самртној постељи он именује сина Константина за свог наследника.

Константин се одлучује за стрпљиву и мудру политику према Галерију, иако га је очево војно руководство

једногласно прогласило за августа. Константин скромно тражи да га Галерије призна за савладара. Међутим, ови догађаји су веома разбеснели Галерија. Мада Константину шаље пурпурни огртач као знак прихватања, ипак смишља политичку освету. Константина признаје само за цезара, а Севера проглашава за новог августа. Пошто Константин није желео сукобе, мирно је прихватио Галеријеву одлуку и почео да сређује прилике на свом подручју. Од оца је наследио Галију, Британију и Шпанију.

Међу првим Константиновим потезима било је укидање едикта о прогону хришћана. Зауставио је све мере усмерене против хришћана и вратио им њихова права и имовину. Иако се на самом почетку владавине показао као заштитник хришћана, Константин је у својим ковницама ковао новац са ликовима паганских богова.

О прогону хришћана можеш више сазнати у трећем делу књиге.

Константин константно напредује

Сл. 5. Портрет Константина Великог
Овако је изгледао Константин Велики у
зрелим годинама. Овај чувени портрет део је
бронзане позлаћене статуе која приказује
цара у природној величини. Статуа је
вероватно била смештена у некој јавној
згради, или на градском тргу, у античком
граду Наису.

Константин се оженио
Минервином (око 290.
године) која је родила Криспа
(око 305. године), будућег цезара и
успешног војсковођу.

Сазнај нешто више о
Константиновој личности на
страници 30.

Сл. 6. Медаљон са камејом
У златном медаљону налази се
камеја од драгог камена
белоплаве боје. На њој је
приказан млад мушкарац са
шлемом на глави, обучен у
тунику. Можда приказује
Константиновог сина Криспа.
Медаљон је пронађен у
Виминацијуму.

О археолошком налазишту
Виминацијуму биће речи
на страници 58 и 59.

Претпоставља се да је Минервина била ниског рода, као и Константинова мајка Хелена. Постоје подаци да је Минервина умрла одмах после порођаја, али неки списи говоре да је Константин с њом живео до венчања с другом женом, Фаустом.

Константиново уздизање побудило је жељу за влашћу код Максенција, сина бившег августа Максимијана, који је такође био заобиђен при додели титула.

Уз подршку сената и потплаћене преторијанске гарде, Максенције се проглашава за цара у Риму 306. године. Од свог таста Галерија тражи да га прихвати за цезара, али га он одбија. Свог бучног зета Галерије сматра недостојним престола, те шаље Севера да смири узавреле догађаје у Риму. Стари Максимијан се придружује сину и Север вешто бива сатеран у тврђаву у Равени. Север се предаје и под притиском Максенција извршава самоубиство.

Неочекивани догађаји натерали су Галерија да у јесен 307. године крене у Италију и лично свргне Максенција и Максимијана. Међутим, искусни Максимијан организовао је јаку опсаду Рима, те је Галерије био принуђен да се повуче са својом војском. У међувремену, нарушили су се односи између оца и сина, јер је обесни Максенције сматрао да је он заслужан за победе над Севером и Галеријем. Протерао је оца из Италије и стари Максимијан је затражио уточиште код Константина. Константин га дочекује у Галији са царским почастима, међутим, заузврат тражи титулу августа. Овај савезнички план окончан је двоструком церемонијом, венчањем Константина са Фаустом, Максимијановом ћерком и Константиновим проглашењем за августа.

Неколико година касније, Максимијан спрема заверу против Константина. О томе читај на страници 20.

*Сл. 7. Медаљон са камејом
Златни медаљон са камејом од
драгог камена на којој је биста младе
жене. Њена коса прикупљена је у
ниску пунђу, обавијену широком
траком. Сличну фризуру носила је
царица Фауста, Константинова жена.*

Незадовољан новонасталом политичком ситуацијом у западној половини царства, Галерије 308. године позива на састанак Максимијана и Диоклецијана у некадашње римско утврђење Карнунтум (близу данашњег града Беча у Аустрији).

На састанку је договорено да Константин добије само титулу цезара, Максимијан је поново натеран да се повуче с власти, а војсковођа Лициније, Галеријев ратни друг, проглашен је за августа, иако пре тога није био цезар. Тако је створена **трећа тетрархија** коју су чинили августи Галерије и Лициније и цезари Константин и Максимијан Даја.

Сл. 8.
Златни новац цара Лицинија

О цару Лицинију биће још речи
на страницама 26, 27, 50 и 51.

Константин добија титулу августа

С поразом из Карнунтума, супротно очекивањима, изазвао је незадовољство код многих. Константин је уназађен, Максенције је проглашен за непожељног, а Максимијан Даја није унапређен у августа. Константин је одбио да се повинује овом споразуму, а Максимијан Даја се самостално прогласио за августа. Галерију није преостало ништа друго него да прихвати новонасталу ситуацију. Тако је Римско царство 310. године добило петорицу царева са титулом августа. Четворица су била призната: Галерије, Лициније, Максимијан Даја и Константин. Пети међу њима, Максенције, није добио званично признање.

Сл. 9.
Златни новац цара Константина

После сусрета код Карнунтума, Максимијан се још једном јавно одрекао власти, али ни овог пута то није било искрено. Док је Константин бранио северну границу од рајнских варвара (у лето 310. године), Максимијан је објавио да је његов зет погинуо. Подмићујући војнике великим сумама новца, припремао је своје поновно проглашење за западног августа. Када је ова вест стигла до Константина, прекинуо је поход и кренуо у потрагу за Максимијаном. Ухватио га је у луци Масилији (данашњи град Марсеј у Француској), непосредно пред његово бекство морским путем.

И поред свих прекршаја, Константин је поштедео таста и пустио га некажњеног. Међутим, Максимијан није дуго мировао. Организовао је заверу против Константина, укључујући и своју ћерку у прљаве планове. Тражио је од Фаусте да омогући да Константин остане у спаваоници без страже. Она је оцу дала обећање, али је ипак обавестила мужа, те је Максимијан ухваћен на делу. Овог пута, Константин није опростио тасту и Максимијан је извршио самоубиство. Фауста је понизно молила за очево спасење, али Константин је није послушао. Ови немили догађаји нису пореметили односе између супружника. Остали су у браку и имали три сина и две ћерке.

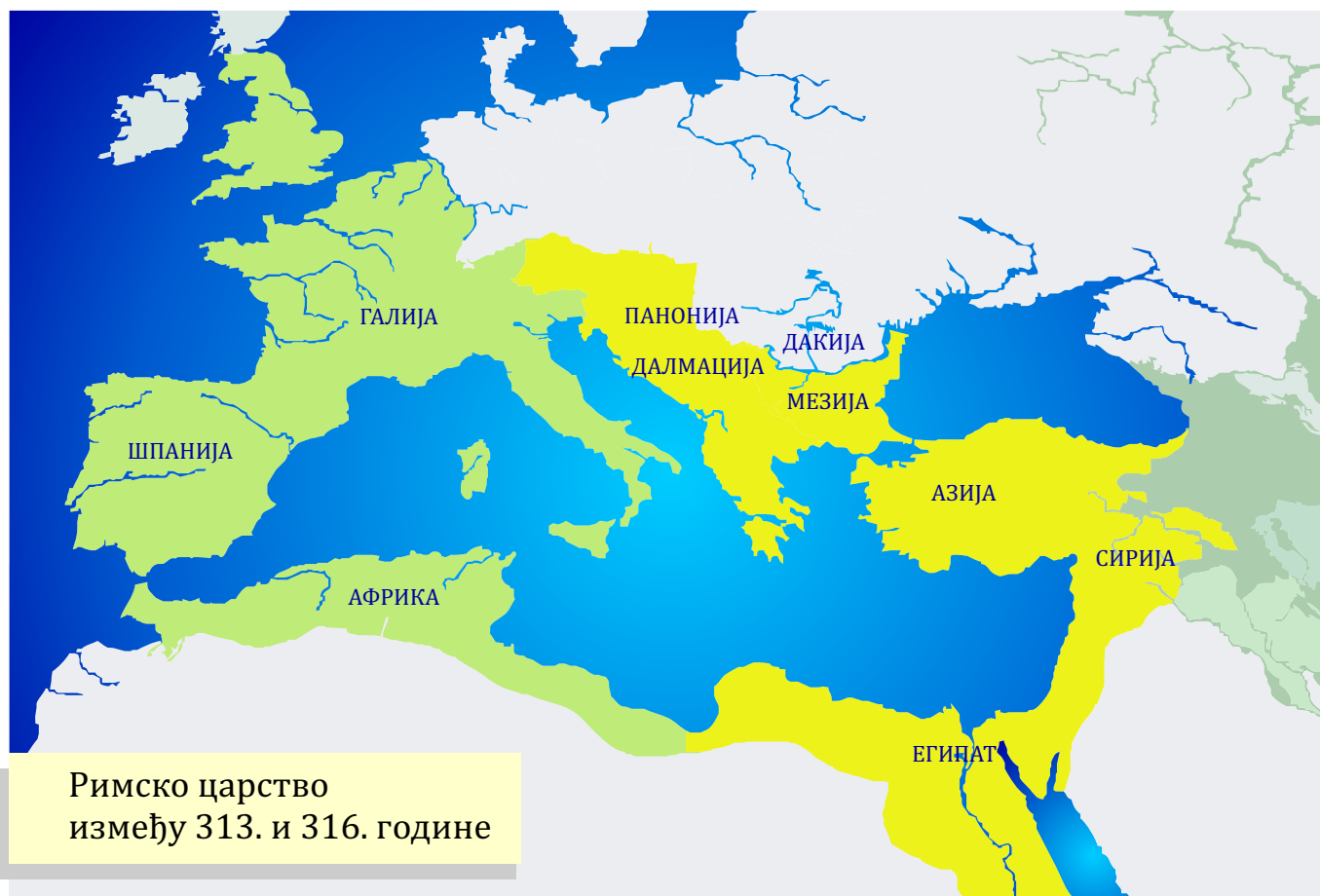
Када су ове вести дошле до Фаустиног брата Максенција, он је преузео улогу лажно брижног сина и прогласио Константина за непријатеља римског народа рушећи све споменике у Италији са његовим именом. Обрачун између Константина и Максенција био је неизбежан.

Ако те баш много занима како је њихов сукоб изгледао, прочитај одељак **Битка код Милвијског моста** на страницама 23, 24 и 25.

Болестан и онемоћао, Галерије умире у априлу 311. године у Сердики (данашњи град Софија у Бугарској).

На смрти издаје **Едикт о толеранцији** и обуставља прогон хришћана на својим територијама. Галеријеве територије поделили су Лициније (Балкан) и Максимин Даја (Мала Азија).

Прва победа хришћанства

Затегнути односи између Максенција и Константина прерасли су у велике сукобе. Максенције је почео да прикупља војску за рат, а Константин је склопио савез са Лицинијем како би се обезбедио са Истока. У пролеће 312. године Константин је кренуо да ослободи Рим од тираније Максенција.

Сл. 10. Фибуле

У посебним приликама римски цареви поклањали су својим заслужним војницима и грађанима златне, сребрне или позлаћене копче – фибуле.

Константинова војска била је много мања од Максенцијеве, међутим, имала је јачу дисциплину и више искуства. Осим тога, Константин је био сјајан тактичар и одличан војсковођа. Са својом искусном оклопном коњицом прешао је Алпе и ушао у Италију. Након значајних победа у северној Италији (у Торину, Верони, Аквилеји и Модени), средња Италија се лако предала и пут према Риму био је отворен. Када је Максенције чуо за неуспех своје војске, затворио се унутар римских бедема и позвао пророке да му открију исход борбе са Константином. Пророци су му саопштили: „Тог дана непријатељ римског народа ће пропасти“. Ово предсказање Максенције је схватио у своју корист, као Константинов пораз.

Сл. 11. Наруквице

Поред фибула, цареви су часним и храбрим војницима делили и службени накит у облику наруквица са крајевима у облику змијских глава. То су била војна одликовања која су се делила за част и врлине у биткама.

Битка код Милвијског моста одиграла се 28. октобра 312. године. Када је дошао под бедеме Рима, мудри Константин заузео је градске луке како би прекинуо свако снабдевање града. Максенције, неискусни војсковођа и лош тактичар, извео је војску из Рима и превео је преко реке Тибра на отворено поље испред града.

Једини излаз у случају повлачења био је уски стари Милвијски мост. Максенцијеви војници били су без мотива за борбу и без жеље да ризикују животе. Поред тога, желели су да се ослободе тираније свог владара, те је битка трајала кратко, а Максенције је доживео потпун пораз.

Притиснута снажним ударом Константинове коњице, Максенцијева војска натерана је у повлачење. У покушају да се врате у град сви су унезверено појурили преко Милвијског моста. Због преоптерећења греде су попустиле и мост се срушио. Многи војници су се удавили. Међу њима је био и Максенције. Следећег дана Константин је победоносно ушао у град, радосно дочекан од Римљана. Поздрављен је као ослободилац, спаситељ и добротинитељ. Сенат је Максенција прогласио за тиранина и наредио да се избришу све успомене на њега.

Градови у Србији у време Константина приказани су у четвртом делу књиге.

Битка код Милвијског моста позната је по необичном мистичном догађају о коме сведоче многи списи. Дан уочи битке, Константин и његови војници видели су на небу, поред сунца, светлосни знак крста и речи „у овом знаку ћеш победити“ (на латинском језику *IN HOC SIGNO VINCES*). Одмах је наредио да се знак који је видео, Христов монограм састављен од крста и почетних слова *chī-rhō* Христовог имена, златом и драгуљима извезе на војничкој застави. Константинови војници су у битку против Максенција ушли са до тада невиђеним војним обележјем, **христограмом**. Сам Константин је касније исти знак носио урезан на шлему. Победа над супарником учврстила га је у идеји да је, уз спасоносни знак, примио помоћ од Бога. После овог догађаја Константин је затражио од хришћанских свештеника да га упуте у Христову веру.

Почетком 4. века људи су небеским силама приписивали натприродне моћи. Модерна астрономија нуди објашњење за Константинову визију крста. Реч је о природном феномену који настаје услед необичног преламања сунчеве светлости и зове се **соларни хало**.

У сваком случају, без обзира на тумачење светлосног крста, битка код Милвијског моста означила је прву победу хришћанства. О томе сведочи и огромна Константинова статуа у Риму са натписом: „Захваљујући овом спасоносном знаку (крсту), који је прави доказ вредности, сачувах и ослободих град од тиранијског јарма. Такође успоставих слободу Сената и римског народа и повратих им пређашњи углед и сјај.“ Вероватно је статуа била од мермера и приказивала је Константина који је у десној руци држао копље у облику крста. Остаци статуе данас се чувају у Палати конзерватора (*Palazzo dei Conservatori*) у Риму.

У спомен на ову чувену победу подигнут је такође Константинов славолук који и данас краси стари римски трг. На њему је исписано да је Константин победио захваљујући „божанској надахнутости“. На реци Тибар још постоји Милвијски мост, који се данас сматра мостом заљубљених.

Сл. 12. Прстен

У част војних успеха војницима је поклањано и „прстење оданости“. Константин и његов син Констанс, додељивали су их војницима за посебне заслуге. На њима је често био урезан натпис или хришћански симбол.

О предметима који су се израђивали у Наису прочитај на страницама 50 и 51, па се врати на ово исто место.

Константин је унео новине у живот Римљана. Укинуо је војну заштиту и преторијанску гарду, а увео високе порезе. Сенат му је изгласао титулу *Maximus Augustus* захваљујући којој је могао да захтева водећу улогу у царском колегијуму.

Константин је мајци Хелени поклонио посед у Риму, Латеран, који је данас место на коме се налази папска палата. Хелена је имала дозволу од сина да располаже средствима из царске ризнице, и она их је обилато користила за помоћ хришћанима.

Подсети се
Константинових родитеља
на страницама 6 и 7.

Склапање и раскидање договора и уговора

После битке код Милвијског моста, у Римском царству остала су тројица царева: Константин, Лициније и Максимин Даја. У фебруару 313. године састали су се у Медиолануму (данашњи град Милано у Италији) Константин и Лициније поводом венчања Лицинија и Констанције, Константинове сестре по оцу. Том приликом установљен је нови акт о верској толеранцији, познат под именом **Милански едикт**. Овај документ био је намењен свим религијским групама и гарантовао је свима слободу вероисповести, по први пут хришћанима. У едикту су садржане значајне одлуке у вези са вером, али имао је и политичку снагу, те је његов утицај био далекосежан на историју Римског царства и читавог света.

О Миланском едикту читај на страницама 41 и 42.

Године 313. (или 315) убио се седамдесетогодишњи Диоклецијан под врло сумњивим околностима. Постоје назнаке да су за његову смрт одговорни Константин и Лициније.

Прогони хришћана су се смањили, али нису престали, нарочито у источним областима Царства, где је владао Максимин Даја. Док је Константин ратовао на Рајни, Максимин је упао на Лицинијеве балканске поседе. Лициније га је спремно дочекао и победио (у априлу 313. године) код Хадријанопоља (данас град Једрене у Турској). У току повлачења, Даја је застао у једној тврђави и извршио самоубиство, како би избегао Лицинијеву освету. Међутим, Лициније је сручио свој бес на Дајину породицу. Убио је Дајину супругу и двоје мале деце. Од Лицинијеве руке страдале су Диокецијанова супруга и њихова ћерка, јер су биле под Дајином заштитом.

За Максиминова Дају везује се царска палата у Шаркамену, која је описана на страницама 61, 62 и 63.

После смрти Максимиана Дајана, титуле августа имали су на Западу Константин, а на Истоку Лициније. Између њих двојице постојало је велико неповерење, па чак и презир. Пошто је поразио Дајана и вратио се у Никомидију, Лициније је обуставио прогон хришћана и наредио да се из царских ризница обештете цркве и појединци. Међутим, ускоро се обелоданило да је Лициније ипак наклоњен паганству. Повукао је свој потпис са Миланског едикта и почео да отпушта хришћане из јавних служби. Увео је телесне казне за верске преступе и срушио многе цркве. Пред крај живота потпуно се окренуо паганству. Окружио се египатским чаробњацима и врачевима и често се позивао на пророчанства. Лициније је владао Малом Азијом, Сиријом, Палестином, римском Месопотамијом и Египтом.

У међувремену, Константин је почео да уводи ред у цркву, нарочито у Африци. Тамо се појавио расцеп на православне хришћане и донатисте.

Донатисти су били следбеници берберског хришћанина Доната, који се залагао за цркву светаца, а не грешника. Донатисти су поново крштавали све оне који су у време великог прогона хришћана одустали од вере. У намери да реши ова питања, Константин је организовао **Велики сабор 1. августа 314. године у Арелату** (данашњи град Арл у Француској). Сабор је подржао хришћане и осудио донатисте. Сукоб је био залечен, али не и излечен. Крајем 316. године и поред званичне верске толеранције, Константин је наредио кажњавање донатиста. Оставио их је на миру тек 321. године, сматрајући да ће неверницима праведно судити Бог.

Непријатељство међу царевима све више је расло. Константин је предложио да од Италије створе мировни простор у којем би владао Басијан, муж његове полусестре Анастасије. Лициније је прихватио предлог, али је врло брзо организовао побуну.

Пошто је Константин открио Лицинијеве зле намере, имао је изговор да отпочне рат против њега. Са својим галским трупaма кренуо је ка Панонији. Лициније га је сачекао код Цибала (данашњи град Винковци у Хрватској), недалеко од своје престонице Сирмијума (данашња Сремска Митровица у Србији). Битка је била дуга и тешка, а одиграла се 316. године. Завршила се Константиновом победом. Лициније је морао да се повуче.

*Сл. 13. Парадни шлем
У Беркасову и Јарку у близини
Сирмијума пронађени су бронзани
позлаћени шлемови који су
вероватно произведени у државној
радионици Сирмијума.
Претпоставља се да су припадали
војницима који су учествовали у
сукобу између Лицинија и
Константина 316. године код
Цибала. У тој борби Лициније је
поражен и Константин је заузео
Цибале и Сирмијум.*

О владарима који су краће
или дуже боравили у Сирмијуму
пише на страници 55.

Цареви су се поново сукобили у Бугарској. Овог пута није било победника, па се приступило преговорима. Константин и Лициније склопили су уговор о прекиду непријатељства, у марту 317. године, у Сердики (данашњи град Софија у Бугарској). Константину су припали сви Лицинијеви европски поседи осим Тракије. Обојица су прогласила своје синове за цезаре: Константин двојицу (Криспа и Константина II), а Лициније малолетног Лицинија II.

Ако заборавиш ко је ко у књизи, не очајавај!
Сва имена можеш пронаћи на страници 66.

Привидна слога трајала је до 321. године, када се цареви нису сложили око избора конзула. Осим тога, Лициније је постајао агресивнији према хришћанима који су јасно подржали Константина.

Године 323. Константин је издао закон по коме ће бити кажњени сви они који приморавају припаднике друге вере на паганске обичаје, без обзира на друштвени статус. Овај закон заправо је био усмерен на Лицинија. Константин је отпочео нови рат са Лицинијем упадом на његову територију. После три тешке битке током 324. године, Константин свечано улази у Визант, а поражени Лициније бежи у Никомедију. На молбу сестре Констанције, Константин је обећао да ће поштедети зета. Међутим, 325. године, под оптужбом да је припремао устанак, Лициније и његов син бивају погубљени. Пагански писци тог времена оштро су осудили Константина, зато што је прекршио обећање, док су хришћански писци прећутали његов поступак.

Сл. 14. Шлем из Јарка

Константин је био храбар и талентован војсковођа, стрпљив стратег и добротвор. Многе ствари је научио пролазећи кроз тешке периоде живота. Грешке није понављао. Познат по претераној амбицији и сталној потреби да буде вољен и хваљен, повлађивао је поданицима и понекад био недоследан. Уживао је у дворској раскоши коју је увео Диоклецијан. Његова одећа била је прекривена златом и драгим камењем. После победе над Лицинијем, Константин је почео да носи дијадему, која од тада постаје обавезни део царског изгледа. Временом, дијадему је заменила круна.

Константинова улога у ширењу хришћанства описана је у трећем делу.

Цар Константин подиже Константинопољ

Сл. 15. Београдска камеја
Израђена је од минерала сардоникса. На њој је представљен јахач са дијадемом у коси, који победоносно јаше изнад заробљених варвара. У левој руци држи узде, десном баца копље. Обучен је у тунику и панцир, а на рамену му лепрша огртач. По херојском држању тела и главе са коврџавом косом подсећа на представу хеленистичког краља Александра Великог. Могуће је да је Александар Велики био узор цару Константину због начина владања и стила живота.

Од 324. године Константин је постао једини владар Римског царства. Од тада је почео да велича чланове своје породице као важне личности новог поретка. Константина II, свог најмлађег сина прогласио је цезаром. Мајци и супрузи доделио је почасне титуле, па су оне постале августи Хелена и августи Фауста.

Константин је подигао Медијану за себе и своју породицу како би имали место за одмор и уживање. О Медијани пише на страницама 52, 53 и 54.

Такође је ковао новац са мајчиним ликом. У њену част чак је променио имена неких градова и назвао их: Хеленопољ, Хеленопонт...

Сл. 16. Златни новац Хелене, мајке Константина Великог

Константин је донео закон о укидању гладијаторских игара (325. године). Следећа година, 326, обележена је великом породичном трагедијом. Константин је погубио најстаријег сина Криспа, а убрзо и супругу, августу Фаусту.

У Константиново време хришћанска црква запала је у кризу. Постојало је много нерешених теолошких питања, а дисциплина и организација нису биле на високом нивоу.

Јединствени симбол вере није био одређен, па су се хришћанске заједнице разликовале. У жељи да разреши многобројне проблеме, Константин сазива **Први васељенски сабор у Никеји, 20. маја 325. године.**

О чему се разговарало на сабору прочитај на страници 46.

Константин је отпочео градњу своје нове резиденције на месту древног Византа (данашњи град Истанбул у Турској). Разлози премештања престонице на Исток били су многобројни: војно-политички, географски, економски, верски. У то време, највећи противник Римљана био је персијски цар, који се налазио на Истоку, стратешки врло удаљен од Рима.

Западно царство је све више пропадало, а Источно је одисало надом и богатством. На Истоку је постојало много више хришћанских заједница. Поред свих поменутих разлога, треба истаћи да се горди Константин никада није осећао као грађанин Рима.

Константинопољ је почео да се гради у новембру 324. године, после Константинове коначне победе над Лицинијем. Константин је лично означио линију спољашњег бедема града. Нажалост, многи стари градови били су опљачкани како би се украсила нова престоница. Главна обележја грађевина у новој престоници била су: раскошне боје, позлата, изградња купола и мозаика. Подигнути су кипови Константина и његове мајке Хелене, који заједно носе крст. Град је такође красила и дивовска статуа бога Сунца (Сола), која је представљала Константина. Према легенди, унутар те статуе, Константин је сакрио комадић Часног крста који је његова мајка нашла у Јерусалиму.

Константинопољ је званично завршен у мају 330. године. У част оснивања града, Константин је наредио да се искује специјални новац.

Пронађи детаље о Часном крсту на страницама 47 и 48.

Нова престоница била је копија Рима. Попут Рима, Константинопољ је подигнут на шест брежуљака (седми је вештачки насут касније). Саграђене су терме, хиподром, јавне зграде, Сенат. За разлику од старе престонице, у Константинопољу су биле подигнуте хришћанске цркве. Паганска божанства су уклоњена или замењена хришћанском симболиком. Становника је било много више него у Риму. Врло брзо нова престоница постала је културни центар.

Константин је град назвао Нови Рим, али је убрзо име промењено у Константинопољ (Константинов град). У Византији се називао „Краљицом градова“, а у свакодневном говору само „Град“. Назив Истанбул први пут се појављује у 10. веку. У подручјима где се говорило словенским језицима, град Истанбул био је познат као Цариград. Константинопољ је остао престоница Источног римског царства све до његовог пада, 1453. године.

Константин је пред крај живота поделио територије својим синова, али је задржао врховни ауторитет. Константин II управљао је Галијом, Британијом и Шпанијом. Он је добио титулу цезара још 317. године, заједно са покојним Криспом. Констанције II послат је у Антиохију, одакле је управљао Азијом и Египтом. Он је постао цезар 324. године. Констанс I управљао је Африком, Италијом и Панонијом из Милана. Проглашен је за цезара 335. године.

Исте године Константин је прогласио за цезара и свог брата Далмација, како би могао из Ниша да надзире границу на Дунаву.

Када је Константин кренуо у поход против Персијанаца, изненада се разболео. Поход је отказан, а цар је по савету лекара отишао у топле бање у близини Никомедије. Међутим, стање му се погоршало. По предању, пред крај живота затражио је од свештеника да буде крштен. **Константин је издахнуо у близини Никомедије 22. маја 337. године**, на хришћански празник Духове. Наступила је велика жалост, нарочито међу његовим војницима. Царево тело пренето је у златном ковчегу у Константинопољ. Свечано је сахрањен у Цркви Светих апостола. Поред његовог саркофага било је још дванаест празних, што је симболизирано Константина као тринаестог апостола. Касније су сви саркофази нестали без трага.

Константин Велики као мали описан је у првом делу.

Константин је током своје владавине спровео низ реформи у војсци и администрацији. Прихватио је хришћанство, дотад веру прогоњене мањине. Оснивањем Константинопоља поставио је темељ будућем Византијском царству. Српска православна црква слави га заједно са мајком Хеленом, 3. јуна (по новом, грегоријанском календару) односно 21. јуна (по старом, јулијанском календару).

3. Константин Велики, заштитник хришћана

Пре Миланског едикта

Древни Римљани поштовали су много богова. Према веровању Римљана, богови су утицали на читаву природу и на све људе. Римски богови имали су доста сличности са грчким боговима. Свуда по граду било је храмова и светих места, а свака кућа имала је светилиште, где су се укућани молили породичним боговима.

Сл. 18.
Статуа Венере
Венера је
богиња
љубави, лепоте
и брака. Као
богињу
мајчинства,
нарочито су је
поштовале
жене.

Сл. 17.
Статуа Јупитера
Јупитер је
главно римско
божанство. Он
је бог неба,
олуја и
громова.
Заштитник је
правде, истине
и победе.

Сл. 19.
Статуа Херкула
Херкул је заштитник
атлета и палестре,
лековитих извора и
лечења, чувар путева
и путника. Ова
скулптура урађена је
по узору на статуету
коју је грчки вајар
Лисип израдио за
Александра
Македонског.

Текст ће ти бити јаснији ако
пронађеш значење подвучених
речи у речнику на крају књиге.

Поред класичних римских божанстава (Јупитера, Минерве, Венере, Дијане, Аполона, Херкула и Меркура), већ од почетка 3. века, у римске провинције, на тлу данашње Србије, појавили су се и источњачки култови. Они су се масовно проширили посредством досељеника и војске. То су, пре свега, култ персијског бога светлости Митре и култ Подунавских коњаника. Оба су мистичног карактера и верује се да су обећавала верницима победу светла над тамом, добра над злим и васкрсење.

Сл. 20.
Статуа Викторије
Викторија је
богиња победе у
рату и у спортским
надметањима у
миру.

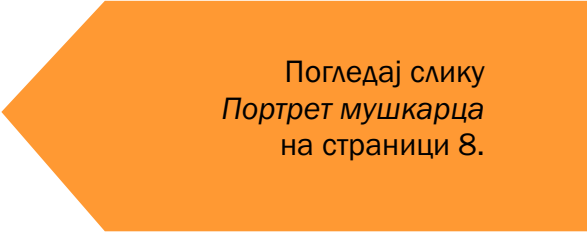
Сл. 21. Икона подунавског коњаника

Сл.22. Рељеф бога Митре

Јачање хришћанства у првој половини 3. века изазвало је велико узнемирење у Царству. Многи су хришћанство сматрали као претњу традиционалном моралу и политичком јединству.

Владавину Диоклецијана, Галерија и Максимијана обележили су жестоки прогони хришћана. Држава је користила сва расположива средства да искорени хришћанство. Диоклецијан је захтевао од својих поданика да поштују грчко-римски пантеон. У Јупитеру је видео највише божанство, а себе и свог цезара Галерија сматрао је за земаљске заступнике овог бога. Други август, Максимијан Херкулије, и његов цезар Констанције Хлор, били су заступници бога Херкула на земљи. Неколико инцидентата с хришћанима уверили су Диоклецијана да они могу бити опасни за царску идеологију.

Погледај слику
Портрет мушкарца
на страници 8.

Први царски едикт против хришћана Диоклецијан објављује 24. фебруара 303. године. Донета је одлука да се униште хришћанске цркве и обредне књиге. Хришћанима је било забрањено да обављају своје службе, одузета су им поједина грађанска права и право гласа. Диоклецијанова жена Приска и ћерка Валерија имале су наклоност према хришћанима. Међутим, биле су приморане да бирају између смрти и одрицања од хришћанства. У Западном царству, где су владали Констанције и Максимијан, хришћани нису тако сурово мучени и убијани. Углавном им је уништавана имовина.

У Источном царству до почетка 304. године изгласана су још три едикта. Други и трећи су били усмерени на хришћанске свештенике, а четврти је прописао обавезу приношења жртава паганским боговима. Четврти едикт се директно косио са хришћанском вером, која није дозвољавала поштовање других богова и учествовање у паганским обредима. Прогони хришћана били су најјачи после доношења четвртог едикта и то посебно у Панонији. Највише хришћана је настрадало у Сирмијуму (данашњи град Сремска Митровица у Србији). Мучени су: Свети Иринеј, Свети Димитрије, Света Анастасија и многи други. У областима у надлежности Констанција и Максимијана четврти едикт никад није ступио на снагу.

Ако желиш да се подсетиш података о Максимијану врати се на странице 17, 18 и 19.

С талне борбе око престола неповољно су утицале на положај хришћана.

Максенције се изјашљавао као хришћанин из непријатељства према Галерију. Даја је наизменично одобравао и прогањао хришћане, зависно од тога да ли је пркосио Константину или Галерију. Галеријева мајка Ромула била је паганска свештеница и претпоставља се да је утицала на сина да прогони хришћане. У част мајке Галерије подигао је палату Ромулијану (данашњи Гамзиград код Зајечара).

Детаљније о Ромулијани пронађи на страницама 59 и 60.

Г алерије је био познат као сурови мучитељ. Прогонио је хришћане још у доба Диоклецијана, али је ту политику наставио и касније, када је постао август. Забранио је књижевност и беседништво. Био је познат као велики манипулатор. Вешто је наметао своје идеје и ставове, нарочито тасту Диоклецијану.

У пролеће 311. године Галерије се налазио у Сердики (данашњи град Софија у Бугарској).

Толико је тешко оболео да му је тело почело да трули. Притиснут јаким боловима, помислио је да га је стигла казна хришћанског Бога због злодела која је учинио његовим верницима. Неколико дана пред смрт (28. априла 311. године) донео је **Едикт о толеранцији**, којим се прекида прогон хришћана и гарантује им се слобода исповедања вере. Такође је објавио да се сви моле за спас владара, државе и себе самих. Едикт су потписали: Константин, Лициније и Даја. Овај акт био је важан корак за остварење права хришћана, која ће се у потпуности остварити Миланским едиктом. Постоје две претпоставке о разлозима због којих је Галерије наједном престао да прогања хришћане:

1. из страха, јер се уплашио Божје казне
2. из политичких разлога, јер су хришћани постали бројнији и утицајнији.

Сл. 23. Дно стаклене посуде са уметнутом златном фолијом

Ова техника зове се *fondi d'oro*. У медаљону, на златној фолији, представљена је породица – портрети мушкарца, жене и детета. Изнад њих је натпис на латинском језику *VIVAS IN DEO* (Живи у богу).

Милански едикт

У фебруару 313. године састали су се у Медиолануму (данашњи град Милано у Италији) Константин и Лициније. На састанку се разговарало о верским питањима. Том приликом донет је нови акт о верској толеранцији, познат као **Милански едикт**. По форми је подсећао на Галеријев Едикт о толеранцији, али по садржају га је знатно превазилазио. Био је намењен свим религијским групама и свима је гарантовао слободу вероисповести. Уочљиво је да се ипак првенствено односи на хришћане.

Да ли се сећаш када је Константин први пут одабрао Исуса Христа за свог заштитника? О томе смо говорили на страницама 22, 23 и 24.

У сачуваном тексту едикта на латинском језику, између осталог, пише:

„Овај пропис је сачињен да не би изгледало да ми икога лишавамо достојанства или вере. Штавише, нарочито у случају хришћана ми смо проценили да је најбоље да наредимо да ако је неко купио било шта из наше ризнице, било од кога другог, она места где су се они раније обично састајали, поводом чега је и посебан документ био начињен и послато званично писмо Вама, поменута имовина треба да се врати хришћанима без икакве потражње за накнаду и без икаквог негодовања и обмањивања“.

Немогуће је тачно утврдити Константинове мотиве за доношење Миланског едикта. С једне стране, то могу бити лични разлози – желео је да афирмише хришћанску веру. С друге стране, могуће је да се ради о политичким намерама – као мудри државник сматрао је да ће хришћанство ујединити ослабљено Царство.

Треба напоменути да Милански едикт није имао за циљ проглашење хришћанства за државну религију, како се понекад наводи. Такође, Милански едикт никада није био објављен под тим именом.

Сл. 24. Прстен од злата
На кружној глави урезана су слова
IHS (ichtys, што на грчком језику
значи „риба“). Изнад натписа је
урезана риба. Са доње стране
налази се крст.

У време Константина, хришћанска симболика постала је саставни део орнамената на различитим предметима, а у њеном духу формирао се и садржај бројних текстова. Христов монограм био је веома популаран, па се често могао видети урезан на посудама. Крст, риба, паун, јагње божије, пастир, голубица (симбол мира и чистоте), као и сви симболи самог Исуса јављали су се на различитим предметима: накиту, копчама, светиљкама и посудама.

Сл. 25. Прстен од злата
Украшен је христогорамом.

После Миланског Едикта

Максимин Даја, син Галеријеве сестре, био је леп и снажан по изгледу, али врло суров и диваљ по понашању. Скромног порекла и образовања, ипак цењен од утицајних људи. После Галеријеве смрти, преузима његове територије и наставља прогоне, не признајући Едикт о толеранцији. Даја, познат као владар одан паганству, био је оштар противник свих других религија. Константин му шаље писмо 312. године, захтевајући да заустави прогон хришћана. Убрзо му шаље још једно писмо с наредбом да заплењену имовину врати хришћанским црквама. Док се повлачио кроз Малу Азију, после пораза од Лицинија, Даја издаје едикт којим се забрањује насиље над хришћанима. Овај његов потез није био из верског уверења, већ из политичких интереса. Веровао је да ће на тај начин привући хришћане на своју страну. Ипак, хришћани му нису поверовали. У међувремену Даја извршава самоубиство, како би избегао освету Лицинија.

Максимин Даја помиње се у другом и четвртном делу.

Када је Лициније поразио Дају, отишао је у Никомедију и прекинуо прогон хришћана. Наредио је да се цркви и свим оштећеним хришћанима врати одузета имовина. Међутим, убрзо након објаве Миланског едикта, Лициније ипак повлачи свој потпис и покреће нетолерантну политику према хришћанима. Најпре је отпуштао хришћане са јавних послова, а касније их је чак присиљавао да приносе жртве римским боговима. Срушио је многе цркве, а за верске преступе увео је телесне казне. Нагађа се да је Лициније у почетку био хришћанин, али пред крај живота се свакако окренуо паганству.

Сл. 26. Тањир
Израђен је од олова, са представом
рибе на дну. Риба је симбол Христа.

Сл. 27. Керамичка светиљка
Израђена је у облику рибе.

У почетку, хришћанство је строго осуђивало паганске обичаје, међутим, временом, паганско наслеђе се све више прилагођавало хришћанству. Током 4. века број хришћана је растао. За разлику од осталих верских заједница оног времена, једино је хришћанство неговало заједништво и једнакост међу људима. Чак је један велики бранитељ паганства морао да призна: „Хришћани брину не само за своје сиромаше већ и за наше.“

Сл. 28. Бронзана светиљка
Направљена је у облику грифона. На глави и на бочним странама постоји Христов монограм. На врху монограма је голуб.

Сл.29. Бронзана светиљка
Урађена је у облику брода, са десет отвора за пламен. На прамцу се налази глава змаја, из чијих чељусти извирује људска фигура до рамена (Јона). Стране брода украшене су животињама (делфини, рибе, хоботнице).

Константин је често држао поучне говоре на двору. Посебно су га занимале теме о искупљењу, божијем суду и моралу. Око 321. године издао је едикт о слављењу недеље. Недеља је била дан када се није радило, већ се ишло у цркву ради верских обреда. На латинском језику недеља се зове Дан Сунца (Dies Solis). Недеља је за пагане била дан за поштовање Бога Сунца, а за хришћане Бога Оца.

Константин је подигао многе цркве. Ако те мучи радозналост о којим црквама је реч, онда на тренутак гвирни на страницу 48.

Сл. 30. Добри пастир
Пастир је чест мотив и појављује се у лику голобрадог младића који носи јагње. Понекад уз његове ноге буде и пас, као симбол верника.

Мотив Доброг пастира присутан је и на Јонином саркофагу из Сингидунума (данашњи град Београд у Србији).

Откриј како је изгледао Београд у време Римског царства на страницама 57 и 58.

Прва победа хришћанства

У Константиново време црква је запала у кризу. Није било јединственог става, па су се верске заједнице доста разликовале међу собом. Долазило је до жестоких расправа. У црквама је постојало много група. Свака група је сматрала да је баш њен пут исправан. У жељи да реши проблеме у цркви, Константин сазива **Први васељенски сабор у Никеји**, 20. маја 325. године. На сабор је дошло преко 300 епископа из целог царства. Константин је на почетку заседања позвао све присутне на слогу и мирно решење проблема. Изгласан је симбол вере, једнакосушност Оца и Сина. Такође је донета одлука о празновању Ускрса, око кога су се вековима водиле расправе.

Договорено је да сви хришћани славе овај празник у првој недељи после пуног месеца од пролећне равнодневице. Заседање се завршило након три месеца, Константиновим речима: „Нека вас Бог чува!“ Извештај са сабора послат је свима који нису били у могућности да буду присутни. И поред свих напора, јединство цркве није постигнуто.

Убрзо после сабора у Никеји 325. године Константинова мајка Хелена одлази у Јерусалим. Намера јој је била да обиђе света места, али и да подели дарове војсци, како би се умириле источне провинције. Овај податак указује на то да је њена посета Светој земљи била и државничка, а не само верска. По предању, када је стигла у Јерусалим, у сну јој је било откривено место Христовог распећа. Место Голготе налазило се испод једног паганског храма. По Хеленином наређењу, храм је порушен и у темељу су пронађена три крста.

Пошто је Исус Христос био разапет заједно са двојицом разбојника, није било могуће открити који крст је Исусов. Епископ Јерусалима однео је сва три крста код једне тешко болесне жене. Убрзо се показало који крст је чудотворан, јер је жена оздравила када су јој га принели близу. Хелена је сместила **Часни крст** у цркву која је подигнута на месту открића, док је делове крста и клинове који су коришћени приликом распећа послала сину у Цариград. У предању се каже да је царица приредила гозбу за монахиње и да их је све лично служила. Била је слушкиња Христових слушкиња.

Сл. 31. Керамички пехар
Украшен је урезима који
подсећају на рибу крљушт.

Сл. 32. Керамички пехар
Обојен је у црно, а белим
словима написана је здравица
на латинском језику AMA/NOS.

Предмети из доба Константина пронађени су захваљујући археолошким истраживањима. О томе ћеш више сазнати у четвртој делу књиге.

Легенда о Јуди Кирјаку настала је у 5. веку. Ова легенда каже да је Хелена по доласку у Јерусалим тражила од Јевреја да јој покажу место Голготе. Један младић, Јуда, знао је старо пророчанство, које каже да ће откриће Исусовог крста донети пропаст јудеизму, и зато је одбио да покаже место Христовог страдања. Хелена је ставила младића на муке, те је он на крају ипак открио где се налазио Часни крст. Јуда се одрекао своје вере и прихватио хришћанство. Чудотворност Часног крста доказана је тако што је уз помоћ крста васкрснуо један мртав младић. Хелена је подигла цркву на месту где је пронађен Часни крст, а за епископа Јерусалима поставила је младог Јуду.

Убрзо по повратку са Истока, Хелена је умрла крајем 328, или почетком 329. године. Сахрањена је у маузолеју који је Константин изградио уз Цркву Светог Марцелина и Петра у Риму. Култ Хелене био је раширен и у западној и у источној цркви.

Константинова улога у ширењу хришћанства је од непроцењивог значаја. Он с правом носи епитет Велики, јер је његова владавина значајно променила свет. Римско царство је било паганско, а од његове појаве постаје хришћанско. Он и његова мајка Хелена имали су велику улогу у подизању хришћанских грађевина. У Светој земљи су подигнуте три најчувеније цркве на свету: Црква Рођења Христовог у Витлејему, Црква Вазнесења Христовог на Маслиној гори и Црква Светог гроба у Јерусалиму. У Константинопољу (данашњи град Истанбул у Турској), Константин је саградио Цркву Свете Софије и Светих апостола, а у Риму Базилику Светог Петра.

Направи од брашна и воде или пластелина предмет по узору на предмете из доба Константина.

Смисли видео-игрицу о Константину.

Дизајнирај златник на коме ће се налазити неки члан из твоје породице.

Прочитај следеће поглавље и измисли виртуелно путовање кроз описане градове.

4. Градови и царске виле

На територији данашње Србије простирали су се делови римских провинција **Доња Панонија, Далмација и Горња Мезија** до Диоклецијанових реформи. У Доњој Панонији истиче се град Сирмијум (данашња Сремска Митровица). Део Далмације налазио се на територији данашње Западне Србије. На том простору нема сачуваних градова. У делу Горње Мезије познати су градови: Сингидунум (данашњи Београд), Виминацијум (данашњи Костолац) и Наис (данашњи Ниш). На простору Србије налазиле су се и царске виле: Ромулијана (у близини данашњег Зајечара), Шаркамен (у близини данашњег Неготина) и Медијана (у близини данашњег Ниша).

ГРАД НАИС

Назив **Наис** (лат. *Naissus*), „Вилин град“ помиње се још у предримским временима. Град је добио име по реци Нишави, „Вилиној реци“, јер су се, по легенди, тамо појављивале виле. Почетком 1. века Римљани су подигли војно утврђење. Временом, град је добио све важне елементе, неопходне за погодан живот досељеника. За Наис се везује рођење императора Константина Великог и Констанција III. У граду су боравили, дуже и краће, Лициније, Константин Велики, и његови синови Константин II, Констанс и Констанције II. Од краја 3. века и кроз читав 4. век Наис доживљава велики процват и временом од војног и занатског постаје значајан хришћански центар.

Подсети се Константиновог детињства и младости у првом делу.

Римски Наис налазио се у централној области провинције Горње Мезије, која је обухватала највећи део данашње Србије, северну Македонију и северозападну Бугарску. Реке Нишава и Јужна Морава пресецале су плодну нишку котлину, која је била врло погодна за замљорадњу. Становништво се углавном бавило пољопривредом, обрађујући многобројна добра око града Наиса.

Током 4. века град почиње да се шири изван бедема и тако настају прва предграђа. Сачувани списи говоре да се у Наису израђивало оружје и војна опрема. У дворским радионицама настајало је посуђе од сребра. Израда је почела 309. године, најпре за потребе Максима Даје, а нешто касније и Лицинија. Познате су Лицинијеве зделе, које су специјално рађене у част прославе десетогодишњице његове власти. Између 315. и 319. године дворска радионица прави производе који величају Константинову владавину.

Сл. 33. Сребрна јубиларна здела цара Лицинија
С унутрашње стране утиснут је натпис на латинском језику *LICINI AVGUSTE SEMPER VINCAS* (Царе Лициније, да увек побеђујеш!). Такође постоји и печат нишке радионице *NA/ISS (VS)*. Здела је израђена поводом обележавања његове десетогодишње владавине.

Лициније је владао Наисом све док није изгубио од Константина битку код Цибала (данашњи град Винковци у Хрватској). Године 317. Константин и Лициније склапају споразум и тако Константин договором добија на управу Лицинијеве поседе, па и град Наис. Радионице у Наису, које су израђивале предмете за Лицинија, настављају да раде и за новог владара. Константин уводи израду златног накита. У радионицама се прави и „прстење оданости“ које он поклања појединцима који су се истакли у некој од борби.

Погледај слику *Прстен* на страници 25.

Највећа градска некропола налази се на десној обали Нишаве, источно од тврђаве (данашња четврт града зове се Јагодин мала). Археолошка истраживања ове области доносе нам значајне податке о навикама, обичајима, уверењима и веровањима људи који су живели у време Константина. Према досадашњим сазнањима, примећено је да су грађевине у Наису скромнијег изгледа од пронађених здања у Сирмијуму и Гамзиграду. За Константинову идеологију везују се монументални објекти, мозаик, мермерни стубови и сл.

МЕДИЈАНА

Овај јединствени комплекс настао је крајем 3. и почетком 4. века на површини од 80 ha. Реч је о царском летњиковцу, смештеном у луксузном предграђу Наиса. Одликује се вилама украшеним мозаицима, фрескама, скулптурама, раскошним вртovima и многим другим објектима. Медијана је изграђена по наредби Константина, како би се одужио свом родном граду и омогућио себи, својој породици и бројним високим царским службеницима пријатан и удобан одмор. Овај велелепни летњиковац такође је служио за обављање државних послова.

*Сл. 34. Статуа Деа Дарданика
Представља божанство домовине
народа Дарданаца, познато као
Dea Dardanica. Отац Константина
Великог, Констанције Хлор био је
дарданског порекла.*

О Константиновом оцу било је речи у првом, другом и трећем делу књиге. Пронађи те податке.

Римљани су градили водоторњеве и водовод како би се насеља снабдевала здравом водом за пиће и хигијену. У близини Медијане налазе се термални извори, веома лековите воде (данашња Нишка Бања). Водена кула на Медијани била је кратко у употреби, од изградње крајем 3. века до средине 4. века. Археолошка истраживања открила су јавни систем за водоснабдевање (акведукт). Вода се разводила оловним или керамичким цевима у славине, фонтане, базене, терме (купатила), а вероватно и у канале за наводњавање. Као и у осталим римским градовима и резиденцијама, и у Медијани се неговао култ лековитих вода, здравља и хигијене.

Сл. 35. Статуа Асклепија
Асклепије је римски бог здравља и исцељења, бог медицине и хирургије.

Сл. 36. Статуа Хигије
Хигија је била ћерка Асклепија. Уметници су је често приказивали као младу жену која у руци држи змију и зделу с водом. То је био симбол здравља, који се и до данас сачувао, а њено име се везује за чистоћу – хигијену.

Досадашња истраживања говоре да је на овом простору постојало приближно 80 различитих грађевина: виле, терме, житница, водоторањ, аквадукт, штале... Медијана је давала могућност за рекреацију: просторије за масажу и каде за личну негу тела; гимнастичке сале, дворане, вртови и тремови за друштвене сусрете; библиотеке за образовање; сале за обављање државних послова. На овом имању тренирани су коњи за царску гарду. Гајена је винова лоза, те се вино производило у великим количинама.

На Медијани је откривена црква за коју се претпоставља да је настала у 4. веку. Сматра се за једну од најранијих црквених грађевина у области Ниша, где су се молили први хришћански становници. Захваљујући Константину, Наис и Медијана постали су културно и верско средиште.

СИРМИЈУМ

Град је настао у 1. веку, на ушћу Босута у Саву, на обронцима Фрушке горе. За време Константина, у првој половини 4. века, Сирмијум доживљава највећи успон. Проглашен је за једну од четири званичне резиденције Римског царства. Град је био простран, окружен бедемима и рововима. Археолошка истраживања открила су делове хиподрома, луксузне куће и виле украшене фрескама и мозаицима.

Постоје остаци јавних купатила, некропола, трговачких и занатских центара. Становништво се снабдевало водом са извора Фрушке горе и то уз помоћ савршеног система водовода (10 м високи акведукти). По узору на Рим, успешно су решавали и канализацију.

Већина становништва бавила се земљорадњом и сточарством. На Фрушкој гори су постојали каменоломи и каменорезачке радионице. У Сирмијуму се налазила царска фабрика за израду тканина и одеће, као и фабрика за израду оружја и војне опреме. Од 320. године постоји ковница у којој је кован златни новац. У једном периоду (4. век) у граду је живело преко 100.000 становника. Најпознатији историчар 4. века, Амијан Марцелин, назвао је Сирмијум „славном и многољудном мајком градова“. У данашњем времену Сирмијум би по значају и статусу одговарао Лондону.

Пронађи Сирмијум на карти (стр. 49).

У Сирмијуму су дуже или краће боравили многи владари. Између осталих и Диоклецијан. Претпоставља се да је четврти едикт о прогону хришћана издао управо у Панонији, јер су мучења и страдања верника у овој провинцији била изузетно жестока.

О Диоклецијановим едиктима пише на страницама 38 и 39.

Сл. 37. Надгробна плоча с поменом базилике Св. Иринеја, назване по првом епископу Сирмијума који је страдао у време прогона цара Диоклецијана, 304. године.

Л ициније такође борави у Сирмијуму. У овај град долази после састанка у Карнунтуму 308. године. Пораз у бици код Цибала (данашњи град Винковци у Хрватској) 316. године, приморава га да са породицом побегне из града, рушећи за собом мост на Сави.

К онстантин је први пут одсео у Сирмијуму 319. године. Од тада је у граду повремено боравио много пута, у периду између 320. и 329. године. Управо у то време, подигнута је царска палата са хиподромом, као и околне јавне и приватне грађевине (луксузне виле, житнице, терме и сл.). Све просторије у палати имале су грејање, а подови су били прекривени раскошним мозаичким теписима. Зидови су се осликавали фрескама и украшавали мозаицима. Поред декоративних елемената откривена је и бројна хришћанска симболика (христогорами).

Сл. 38, 39.
Декоративни елементи са
хриштограмом из царске палате

Иако се за Сирмијум везују многобројни историјски догађаји, овај град се сматра за значајно црквено седиште, нарочито после Миланског едикта из 313. године. Хришћанска активност као и страдања мученика током прогона, учинили су да Сирмијум постане центар збивања у хришћанском свету.

Сл. 40. Фреске из гробнице у
Чалми, у околини Сирмијума
На два наспрамна зида је приказ „ограде раја“ са
попрсјем младића. На источном зиду
представљена је покојница у дугој хаљини, док се
на западном зиду налази приказ „рајског врта“.

СИНГИДУНУМ

Модерни Београд настао је на месту римског града Сингидунума, изграђеног уз војни логор легије IV Flavia, на простору данашњег Калемегдана. Захваљујући важном стратешком положају на ушћу Саве у Дунав, Сингидунум је од 1. до 7. века био значајан римски град на граници Царства. Насељавају га ислужени војници, њихове породице и трговци и занатлије из других провинција. Осим кућа за становање, у граду ничу јавне грађевине, храмови и терме.

Сви објекти украшавају се мозаицима, фрескама, рељефима и скулптурама.

Сингидунум је постао једно од најважнијих насеља Мезије и важно стратешко место дуж пута Via Militaris, који је повезивао тврђаве и насеља дуж границе, између Сирмијума (данашњи град Сремска Митровица у Србији) и Виминацијума (данашњи град Костолац у Србији). Преко реке Саве налазио се град Таурунум (данашњи Земун, једна од општина града Београда).

*Сл. 41. Јонин саркофаг
Поред фигуре Доброг пастира, на саркофагу су представљене сцене о страдању пророка Јоне, по којем је саркофаг и назван. У десном делу је брод са двојицом веслача од којих један баца Јону у чељусти морског чудовишта. У средини је дрво и морско чудовиште које избацује Јону из чељусти. Ту се налази и једна фигура на делфину.*

Моћ Римског царства почела је брзо да опада крајем 3. века. Тада се Сингидунум поново нашао на граници пропадајућег царства, као једно од последњих великих утврђења од варвара.

Хуни су заузели и разорили Сингидунум 441. године, продајући његово римско становништво у робље. Византијски цар Јустинијан I обновио је Сингидунум 535. године, вративши тврђави и граду њихову некадашњу војну важност.

ВИМИНАЦИЈУМ

Ово археолошко налазиште смештено је у близини Старог Костолца, 12 км од Пожаревца. Град и војни логор настао је у 1. веку и трајао је до почетка 7. века.

Виминацијум је био главни град провинције Горње Мезије. У римско доба град се простирао на северу до рукавца Дунава, а са западне стране додиривао је реку Млаву. Капије града и некрополе указују на правац римских путева ка југу и истоку.

Виминацијум је био административни центар, војно упориште и стратешко место, али и значајно трговачко и производно седиште. Ову тврдњу поткрепљују археолошка истраживања. Између осталог пронађени су остаци терми и луксузних кућа, а у оквиру „Занатског центра“ откривен је простор за израду и печење грнчарије. До сада је истражен велики број гробница и у појединима од њих налазе се изузетне фреске које говоре о почецима хришћанства у овом граду.

Диоклецијан је боравио у Виминацијуму у два наврата крајем 3. века. Константин је први пут дошао у овај град 321, а други пут 334. године. Сматра се да су његова три сина поделила Царство после очеве смрти 337. године управо у Виминацијуму.

Подсети се имена
Константинових синова
на страници 66.

Град је разорен после најезде варвара (Авара и Хуна) у 5. веку. Обновљен је у 6. веку, а с доласком Словена, настаје ново насеље Браничево.

РОМУЛИЈАНА, ГАМЗИГРАД

Гамзиград је археолошко налазиште у близини Зајечара. У питању је римска палата Ромулијана која се од 2007. године налази на Унесковој листи светске баштине. Ова палата била је резиденција римског цара Галерија. Назив је добила по Галеријевој мајци Ромули.

Утврђена палата се простирала на простору од 6,5 ha. Имала је 20 утврђених кула, раскошну палату, два паганска храма, терме и друге објекте. Посебну пажњу привлаче подни мозаици, који се сматрају врхунским остварењем. Архитектонска пластика и скулптура у Ромулијани величају саме тетрархе, али и Јупитера и Херкула, родоначелнике божанске породице којој су они припадали.

О првој тетрархији смо
говорили на страници 11.

Сл. 42. Пиластар
Владари тетрархије
приказани су на пиластру,
у пољу са медаљонима,
уоквиреном бршљановом
лозом.

Прихватајући Диоклецијанову одлуку да се августи повуку с власти после 20 година владавине, Галерије одлучује да од Ромулијане направи царску вилу, где би отишао да живи после силаска с престола. Никад није дочекао планирану мирну старост, јер је умро на путу за Софију 311. године.

Крајем 20. века у Гамзиграду је откривена глава цара Галерија и рука која држи земаљску куглу. Претпоставка је да су ово делови огромне статуе која представља Галеријеву снагу и моћ. Монументални портрети царева из доба тетрархија указују на смишљено величање владара. Скулптуре су биле израђене од тврдог камена порфира пурпурне боје, што је симболизовало царску власт.

ШАРКАМЕН

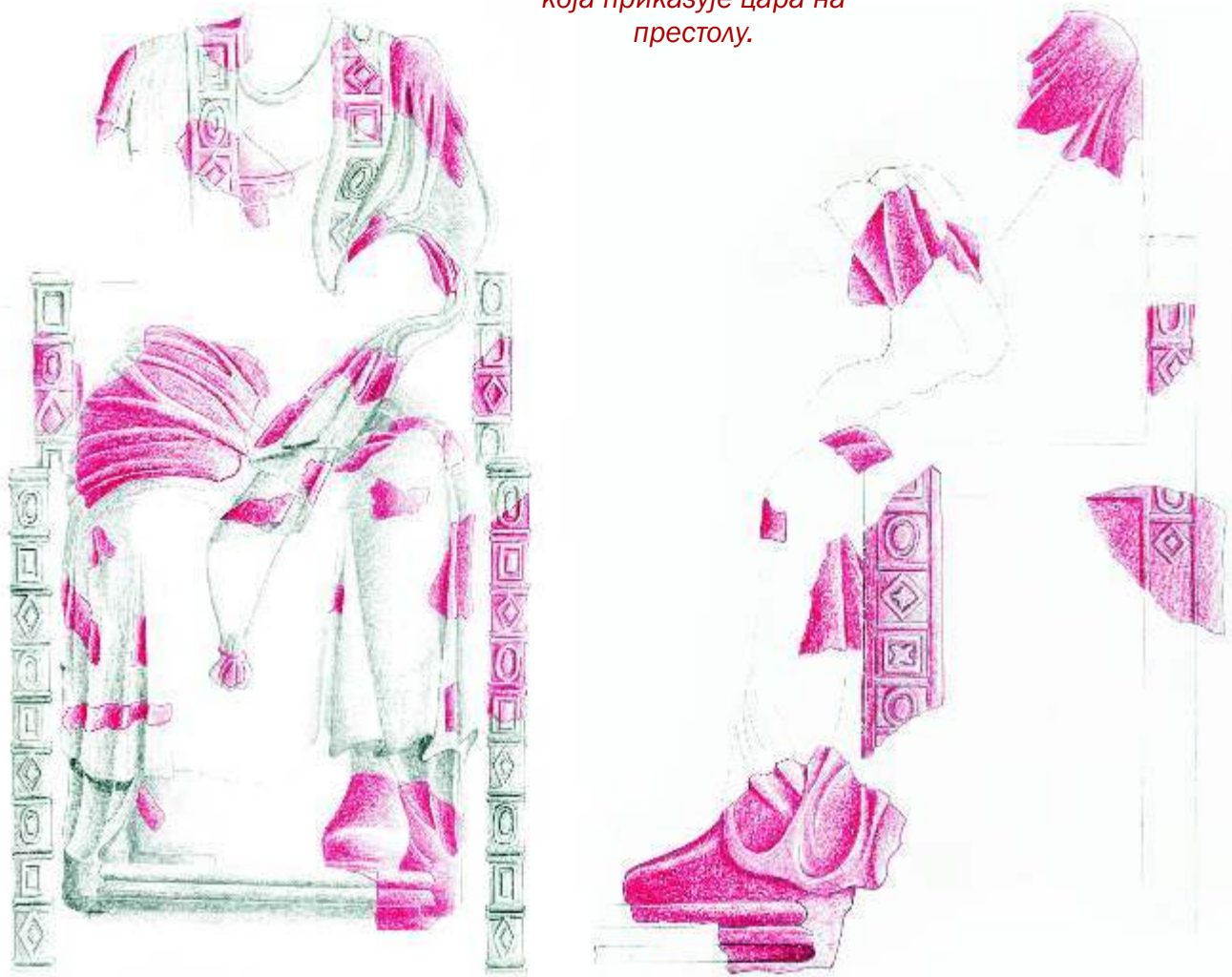
Сл. 43. Портрет Галерија
Глава Галерија и његова рука, која држи
куглу, заправо су делови велике скулптуре у
Ромулијани. На глави се налази круна са
три медаљона за драгуље између којих су
представљене четири бисте владара
тетрархије.

Палата Ромулијана никада није довршена. У 5. веку разорили су је варвари. Касније је још једном обновљена, али доласком Словена (крајем 6. века) сасвим је напуштена.

У Приобалној Дакији, за време тетрарха, грађен је и комплекс у Шаркамену, који се сматра „близанцем“ Ромулијане у грађевинском смислу. Иако бедеми и палата Шаркамена нису саграђени до краја, добија се утисак да су оба ова здања радили исти мајстори.

Шаркамен се налази у источној Србији, код града Неготина. Грађен је крајем 3. и почетком 4. века, на површини од 25 ha. Палата се везује за Максимиана Дају, Галеријевог сестрића.

Сл. 44. Делови статуе Максимина Даје
Претпоставља се да је Максимин
Даја, попут Галерија, дао да се
уради колосална фигура по
његовом лику. Пронађено је
преко 300 делова скулптуре
која приказује цара на
престолу.

Обе палате, поред резиденцијалне намене имају и меморијалну функцију, с маузолејима и тумулима, где су цареви сахрањивали своје најближе рођаке.

По свој прилици, у маузолеју у Шаркамену била је сахрањена Дајина мајка, то јест Галеријева сестра. У тумулу су покопани чланови Дајине најуже породице.

Крајем 20. века у маузолеју је пронађен сет луксузног златног накита, који је вероватно припадао Дајиној мајци. Закључује се да је накит израђен у блиској радионици у Наису, где су мајстори очигледно познавали високу моду оног времена.

Сл. 45. Златни накит из Шаркамена

МОЈЕ БЕЛЕШКЕ

Дивно је било
дружити се с
тобом на овом
путовању!

Видећемо се у
некој новој
пустоловини!
Хвала и срећно!

Личности које се појављују у књизи:

Константин I Велики, рођен као Флавије Валерије Константин – римски цар

Хелена – августа и Константинова мајка

Флавије Констанције Хлор – Константинов отац и римски цар

Гај Аурелије Валерије Диоклецијан – римски цар

Приска – Диоклецијанова жена

Валерија – Диоклецијанова ћерка и друга Галеријева жена

Максимијан – римски цар

Максенције – римски цар, Максимијанов син и Галеријев зет

Галерије – римски цар

Ромула – Галеријева мајка

Максимин Даја – римски цар и Галеријев сестрић

Теодора – Максимијанова усвојеница и друга Констанцијева жена

Флавије Север – римски цар

Минервина – прва Константинова жена

Крисп – Константинов и Минервинин син

Фауста – августа и Константинова друга жена, Максимијанова ћерка

Константин II – Константинов и Фаустин син

Констанс – Константинов и Фаустин син

Констанције II – Константинов и Фаустин син

Лициније – римски цар

Констанција – Лицинијева жена и Константинова сестра по оцу

Лициније II – Лицинијев и Констанцијин син

Анастасија – Константинова сестра по оцу

Речник

Август – једна од титула за римске царе. Потиче од латинске речи „augustus“ што значи „величанствени“ или „узвишени“.

Грифон – митолошко биће, пола орао-пола лав

Исус Христос – оснивач хришћанске вере, пореклом из Палестине. По хришћанској вери, Исус Христос је син Божји, послат на земљу да, жртвујући свој живот, искупи људски род од грехова.

Јудеизам – вера Јудејског или Јеврејског народа

Камеја – уметнички предмет од извајаног, резаног драгог камена код кога испупчена фигура има друкчију боју него основа

Маузолеј – велики и раскошно украшен гроб, обично изграђен за владара или неку другу значајну особу

Монограм – почетно слово имена, или почетна слова имена и презимена написаних једним потезом

Некропола – место где су се сахрањивали људи

Ослобођеник – бивши роб којем је господар подарио слободу

Паганство – религија у којој се поштује више богова

Палестра – место за гимнастичка вежбања

Пиластар – у архитектури, четвртасти стуб прислоњен уз зид или упола уграђен у зид грађевине

Преторијанска гарда – војници телесне гарде римских царева

Римско царство – назив за римску државу насталу крајем 1. века пре наше ере, после пропасти Римске републике. Први цар био је Октавијан Август. Римско царство је 395. године подељено на Источно и Западно римско царство.

Терме – купалишта са базенима са хладном и топлим водом

Тријумф – прослава царева победе после успешне битке

Тумул – земљана или камена хумка под којом се налази један гроб или више њих

Скиптар – палица као симбол владарске моћи

Унескова листа – списак светских најзначајнијих природних и културних места, која чине јединствену баштину човечанства

Фибула – врста копче која је придржавала делове одеће

Фреска – слика израђена воденим бојама на свежем малтеру зида

Хиподром – место за одржавање коњичких трка

Хришћанство – једнобожачка вера названа по оснивачу Исусу Христу

Списак илустрација

Сл. 1. Пекторал, месинг, емајл, крај 3. века, Ритопек, околина Београда, Народни музеј у Београду

Сл. 2. Глава мушкарца, мермер, крај 3. века, непознато налазиште, Народни музеј у Београду

Сл. 3. Скиптар, сребро, позлата, дрво, 3. век, Дубравица, Народни музеј у Београду

Сл. 4. Цеви од оргуља, сребро, бронза, кост, 3. век, утврђење Голубац, Народни музеј у Београду

Сл. 5. Глава Константина Великог, бронза, позлата, 325–330. година, Ниш, Народни музеј у Београду

Сл. 6. Медаљон са камејом, злато, двослојни белоплави опал, прва половина 4. века, Костолац, Народни музеј у Београду

Сл. 7. Медаљон са камејом, златан лим, двослојни драги камен, 4. век, Бела Паланка, Народни музеј у Београду

Сл. 8. Новац Лицинија, злато, ковница Никомедија, 317. година, непознато налазиште, Народни музеј у Београду

Сл. 9. Новац Константина, злато, ковница Тревери, 310–313. година, Народни музеј у Београду

Сл. 10. Фибуле, бронзани лим, позлата, прва половина 4. века, утврђење Караташ - Диана, Народни музеј у Београду, Археолошки музеј Ђердапа

Сл. 11. Наруквице са отвореним крајевима у облику змијских глава, бронза, 4. век, Влашки До, Народни музеј у Београду

Сл. 12. Прстен, злато, 4. век, Бела Паланка, Народни музеј у Београду

Сл. 13. Парадни шлем, друга деценија 4. века, гвозђе, сребро, позлата, Беркасово, Музеј Војводине

Сл. 14. Шлем, бронза, позлата, почетак 4. века, Јарак, Музеј Војводине

Сл. 15. Београдска камеја, сардоникс, трећа деценија 4. века, Кусадак, околина Младеновца, Народни музеј у Београду

Сл. 16. Новац Хелене, мајке Константина I, злато, ковница Тесалоника, 324. година, непознато налазиште, Народни музеј у Београду

Сл. 17. Јупитер, бронза, прва половина 2. века, Табановићи, околина Шапца, Народни музеј у Београду

Сл. 18. Венера, бронза, 3. век, Београд, Народни музеј у Београду

Сл. 19. Херкул, бронза, прва половина 3. века, Тамнич, околина Неготина, Народни музеј у Београду

Сл. 20. Викторија, бронза, 2-3. век, Београд, Народни музеј у Београду

Сл. 21. Икона подунавског коњаника, мермер, 3. век, непознато налазиште, Народни музеј у Београду

Сл. 22. Рељеф бога Митре, мермер, 3. век, Смедерево, Народни музеј у Београду

Сл. 23. Дно посуде са портретом брачног пара на златној фолији, стакло, средина 4. века, Прахово, Народни музеј у Београду

Сл. 24. Прстен са хришћанским симболима, злато, 4. век, непознато налазиште, Народни музеј у Београду

Сл. 25. Прстен са хришћанским симболом, злато, 4. век, Сврљиг, Народни музеј у Београду

Сл. 26. Тањир, олово, 4. век, Београд, Народни музеј у Београду

Сл. 27. Светиљка, глина, 3-4. век, Обреновац, Музеј града Београда

Сл. 28. Светиљка, бронза, крај 4 – почетак 5. века, Пањевац код Ћуприје, Народни музеј у Београду

Сл. 29. Светиљка у облику брода, бронза, 4. век, Мезул код Смедерева, Музеј Смедерева

Сл. 30. Добри пастир, бронза, 4. век, околина Смедерева, Народни музеј у Београду

Сл. 31. Пехар, глина, крај 3 – почетак 4. века, Дубравица, Народни музеј Пожаревац

Сл. 32. Пехар, глина, крај 3 – почетак 4. века, Дубравица, Народни музеј Пожаревац

Сл. 33. Јубиларна здела цара Лицинија, сребро, 316. година, Ниш, Народни музеј у Београду

Сл. 34. Деа дарданика, мермер, око 320. године, Брзи Брод, Народни музеј Ниш

Сл. 35. Асклепије, порфир, крај 3 - почетак 4. века, Брзи Брод, Народни музеј Ниш

Сл. 36. Хигија, порфир, крај 3 - почетак 4. века, Брзи Брод, Народни музеј Ниш

Сл. 37. Надгробна плоча с поменом базилике Св. Иринеја, мермер, 4. век, Сремска Митровица, Музеј Срема

Сл. 38. Зидна оплата са урезаним хистограмом, мермер, прва половина 4. века, Сремска Митровица, Музеј Срема

Сл. 39. Архиволта са хистограмом у венцу, кречњак, половина 4. века, Сремска Митровица, Музеј Срема

Сл. 40. Фреске, малтер, прва половина 4. века, Чалма, околина Сремске Митровице, Музеј Срема

Сл. 41. Јонин саркофаг, кречњак, 4. век, Београд, Народни музеј у Београду

Сл. 42. Пиластар са тетрарсима, прва деценија 4. века, кречњак, Гамзиград, Народни музеј Зајечар

Сл. 43. Портрет Галерија, порфир, 298. или 303. године, Гамзиград, Народни музеј Зајечар

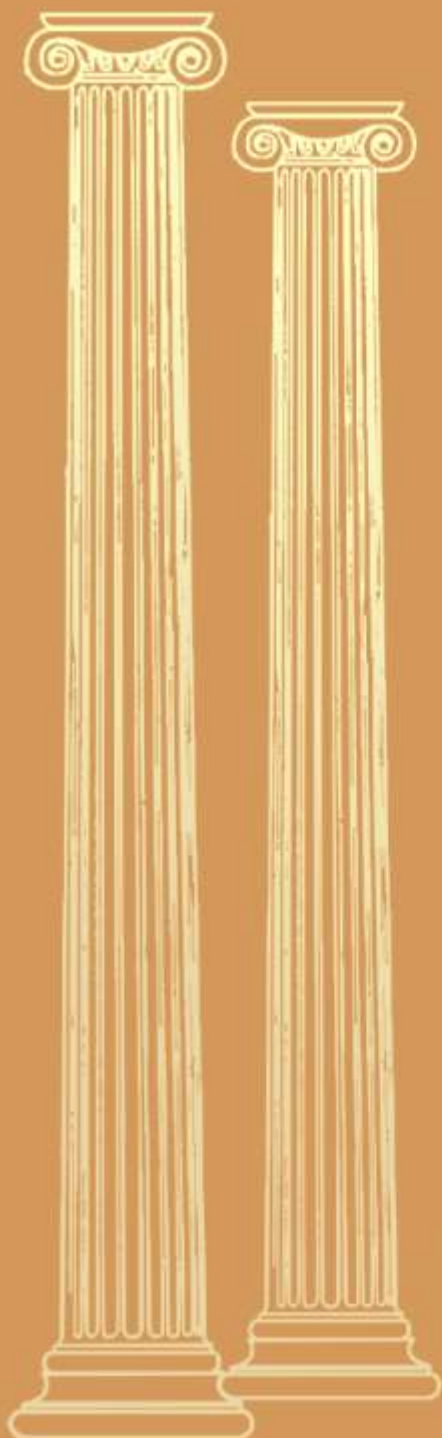
Сл. 44. Могућа реконструкција порфирне статуе Максимиана Даје, Шаркамен

Сл. 45. Сет златног накита, злато, стаклена паста, почетак 4. века, Шаркамен, Народни музеј у Београду

Народни музеј у Београду
www.narodnimuzej.rs

ISBN 978-86-7269-147-4

9 788672 691474

